

Trudności w pracy nauczyciela wychowania fizycznego

Uniwersytet Łódzki (Polska)

Wstęp. Zawód nauczyciela wychowania fizycznego sytuuje się w wielu obszarach działania. Podstawowym jego celem jest nauczanie i wychowanie dzieci i młodzieży. Pozostałe cele odnoszą się do troski o zdrowie i rozwój fizyczny, do kształtowania sprawności fizycznej, rozwijania umiejętności, nawyków, zainteresowań, potrzeb i postaw wobec kultury fizycznej [1]. Zakres działalności nauczyciela wychowania fizycznego jest bardzo szeroki. Jest on nie tylko nauczycielem przedmiotu, prowadzącym lekcje i zajęcia pozalekcyjne, lecz także koordynatorem wszelkich działań szkolnych w obszarze kultury fizycznej [2]. Pedagodzy i teoretycy wychowania fizycznego starali się nakreślić model nauczyciela, wyznaczając mu różne role i zadania.

Według S. Wołoszyna nauczyciel wychowania fizycznego powinien być:

- pedagogiem;
- dydaktykiem i wychowawcą prowadzącym lekcje i inne zajęcia wychowania fizycznego, poprawne pod względem metodycznym, urozmaicone, atrakcyjne, zindywidualizowane, zapewniające wszechstronny rozwój i kształcenie sprawności fizycznej uczniów;
- organizatorem pracy wychowawczej powiązanej z troską o zdrowie i prawidłowy rozwój fizyczny;
- organizatorem życia sportowego i turystycznego na terenie szkoły;
- kwalifikowanym trenerem w określonej dyscyplinie sportu;
- organizatorem i prowadzącym zajęcia z zakresu sportu, obozownictwa, turystyki, rekreacji na obozach i koloniach;
- działaczem społecznym w dziedzinie kultury fizycznej;
- pedagogiem o nastawieniu i umiejętności ciągłego samokształcenia się.

Według J. Bielskiego nauczyciel wychowania fizycznego powinien:

- prowadzić efektywnie zajęcia lekcyjne i pozalekcyjne;
- koordynować w szkole wszelkie działania związane z wychowaniem fizycznym, zdrowotnym, sportem i turystyką;
- organizować imprezy sportowo-rekreacyjne;
- przekazywać uczniom wiedzę o zmianach zachodzących w organizmie człowieka pod wpływem ruchu;
- wskazywać zagrożenia wynikające z niedoboru ruchu;
- wskazywać inne zagrożenia z powodu zanieczyszczenia środowiska, nieracjonalnego odżywiania się, alkoholizmu, nikotynizmu, narkomanii i niehigienicznego stylu życia [2].

M. Makowska grupuje trudności, niedociągnięcia i błędy dydaktyczne w obrębie następujących rodzajów działalności pedagogicznej:

- działalności dydaktycznej;
- działalności wychowawczej;
- w czasie organizowania i kierowania całokształtem pracy szkoły w dziedzinie kultury fizycznej;
- w uspołecznieniu i zaangażowaniu nauczyciela w działalność szkoły;
- w planowaniu i prowadzeniu dokumentacji szkolnej i procesie doskonalenia zawodowego [3].

Najczęściej powtarzające się błędy u nauczycieli wychowania fizycznego w procesie lekcyjnym polegają głównie na:

- słabym uświadamianiu sobie przez nauczycieli kształcących celów i zadań lekcji;
- małej znajomości metod;
- stosowaniu niewłaściwych metod do założonych celów lekcji;
- nieprzestrzeganiu zasad dydaktycznych (szczególnie zasady świadomej aktywności uczniów w procesie lekcyjnym);
- przedmiotowym traktowaniu ucznia;
- braku logicznego związku pomiędzy zadaniami realizowanymi na lekcji;
- nieefektywnym wykorzystaniu lekcyjnego czasu na ruch i małej intensywności lekcji;

- zawężaniu celów kształcących jedynie do kształtowania cech kondycyjnych, małej atrakcyjności zajęć lekcyjnych [4].

Zdaniem A. Peszyńskiego przyczyny złej jakości pracy nauczyciela tkwią w samym środowisku nauczycielskim, stwarzającym niekorzystne sytuacje w postaci konfliktów międzyludzkich [5]. H. Grabowski podkreśla, iż w zawodzie nauczyciela bardzo ważna jest umiejętność wywierania wpływu na aktywność ucznia. Sokrates, jako najwybitniejszy przedstawiciel zawodu nauczycielskiego w Starożytności, nie zasłynął z tego, czego uczył, tylko jak to robił [6]. Przyczyny powstawania wypadków są bardzo różnorodne. S. Strzyżewski podzielił przyczyny powstawania wypadków na trzy grupy [7]:

1. Przyczyny powstałe z winy osoby prowadzącej zajęcia.
2. Przyczyny wypływające z osobowości ćwiczącego.
3. Przyczyny o charakterze technicznym.

Często mówi się o jeszcze jednej przyczynie powstawania wypadków:

4. Brak dyscypliny przed i w trakcie zajęć.

Prowadzący lekcje wychowania fizycznego narażony jest również na wypadki, przede wszystkim na różnego typu urazy kończyn dolnych, górnych, tułowia oraz głowy (przerwanie ciągłości skóry, stłuczenia, złamania, zwichnięcia, skręcenia). Najczęstszymi przyczynami tych urazów są:

- zły stan techniczny sprzętu i przyborów;
- niewłaściwe rozmieszczenie przyrządów i przyborów w miejscu ćwiczeń;
- nieprawidłowa asekuracja ze strony nauczyciela;
- nieumiejętna samoasekuracja uczniów;
- przecenianie swoich umiejętności podczas demonstracji ćwiczeń;
- opóźniona szybkość reakcji wraz z wiekiem nauczyciela;
- nie stosowanie odzieży i obuwia sportowego.

Praca nauczyciela wychowania fizycznego niejednokrotnie odbywa się w warunkach nadmiernego hałasu na zajęciach, co spowodowane bywa zbyt liczebnymi grupami ćwiczących, za dużą ilością grup jednocześnie ćwiczących w stosunku do kubatury miejsca ćwiczeń.

Skuteczność dydaktyczno-wychowawczego oddziaływania zależy nie tylko od zaufania ucznia do nauczyciela, ale także nauczyciela do ucznia. Jednym z warunków zaufania do ludzi jest pozytywny obraz własnej osoby [6]. H. Grabowski podkreśla, iż praca nauczyciela wychowania fizycznego związana jest z większym od przeciętnego ryzykiem społecznego niedowartościowania. Uczenie i wychowywanie cudzych dzieci jest nie tylko zajęciem trudnym, ale także mało efektywnym. Wynika to między innymi, z faktu, że łatwiej jest wskazać na przyczyny nauczycielskich niepowodzeń aniżeli na źródła sukcesów

Materiał i metoda. Celem moich badań jest uzyskanie informacji na temat trudności występujących w pracy nauczycieli wychowania fizycznego. Problemem głównym niniejszej pracy było uzyskanie odpowiedzi na pytania: Jakie trudności dominują w pracy nauczycieli wychowania fizycznego? Jakie są ich źródła? Jakie czynności uważają badani za szczególnie trudne?

Materiał empiryczny uzyskałam na podstawie badań ankietowych od 24 nauczycieli magistrów wychowania fizycznego pracujących w szkołach podstawowych na terenie województwa łódzkiego. Spośród badanych nauczycieli 4 pracuje w zawodzie od 1 do 3 lat, 8 od 4 do 10 lat i 12 powyżej 10 lat. Badania zostały przeprowadzone w kwietniu 2007 roku.

Ankietowani nauczyciele ocenili swoją pracę jako trudną. Tak odpowiedziało 50 % nauczycieli, a 13 % oceniło ją nawet jako bardzo trudną. 25 % badanych uważa swoją pracę za przeciętną, 8 % oceniło pracę jako łatwą a 4 % jako bardzo łatwą.

Trudności w pracy nauczycieli wychowania fizycznego odnoszą się do głównych sfer pracy nauczyciela. Są to: czynności przygotowawcze, proces nauczania (zajęcia lekcyjne), praca wychowawcza, zajęcia pozalekcyjne, działalność opiekuńcza, działalność organizacyjno-sportowa, współpraca ze środowiskiem, samokształcenie i doskonalenie zawodowe. Zakres obowiązków nauczycieli jest bardzo szeroki stąd być może, aż połowa badanych nauczycieli oceniła własną pracę jako trudną.

Z tabeli wynika, iż najwięcej trudności sprawiają badanym nauczycielom czynności z zakresu współpracy ze środowiskiem (1725 punktów) oraz działalność opiekuńcza (1725 punktów) i praca wychowawcza (1825 punktów), zaś najmniejsze – czynności związane z zajęciami lekcyjnymi (825 punktów), pozalekcyjnymi (725 punktów) oraz czynności przygotowawcze (775 punktów).

Na pytanie 3 z ankiety *Czy napotyka Pan/Pani na trudności w relacjach z...* (nauczycielami, dyrektorem, rodzicami, uczniami czy innymi osobami), ankietowani odpowiadali w większości rzadko. Odpowiedzi: czasami i często pojawiły się w przypadku relacji nauczycieli wychowania fizycznego z rodzicami i

uczniami. Zdarzały się również konflikty z innymi osobami. Ankietowani wymienili tutaj: organizatorów imprez sportowych, pedagoga, opiekunów uczniów z Domu Dziecka.

Tabela 1

Czynności sprawiające nauczycielom najwięcej trudności

Grupa czynności	Stopień i częstotliwość występowania trudności					Suma punktów
	1 bardzo często 100 pkt	2 często 75 pkt	3 czasami 50 pkt	4 rzadko 25 pkt	5 nigdy 0 pkt	
Czynności przygotowawcze	0	3	5	12	4	775
Zajęcia Lekcyjne	0	3	5	14	2	825
Praca wychowawcza	5	16	2	1	0	1825
Zajęcia pozalekcyjne	0	2	5	13	4	725
Działalność opiekuńcza	3	17	2	2	0	1725
Działalność organizacyjno-sportowa	2	6	13	3	0	1375
Współpraca ze środowiskiem	4	15	3	2	0	1725
Samokształcenie i doskonalenie zawodowe	1	5	12	6	0	1225

Zestawienie odpowiedzi na pytanie czwarte: *Gdzie upatruje Pan/Pani źródło pojawiających się trudności obiektywnych?*

Ankietowani upatrują źródło trudności obiektywnych głównie w szkole (34 %) i w środowisku lokalnym (33 %), następnie w uczniu (25 %). Jeżeli chodzi o inne źródła badani wymienili: Dom Dziecka, niskie dochody zmuszające ich do pracy dodatkowej (8 %).

Wśród trudności obiektywnych na pierwszy plan wysuwają się: brak czasu z powodu dużej liczby zajęć, duża ilość uczniów na zajęciach- brak podziału na grupy, nierozwinięta baza sportowa w szkole oraz słabe zainteresowanie środowiska problemami kultury fizycznej.

Na pytanie piąte – *Gdzie upatruje Pan/Pani źródło pojawiających się trudności subiektywnych?* – większość badanych odpowiedziała w nauczycielu, ale są one zależne nie tylko od niego. Ankietowani nie wymienili innych źródeł natomiast, jeśli chodzi o trudności subiektywne w pracy nauczycieli wychowania fizycznego ankietowani wszelkie trudności widzą przede wszystkim w czynnikach od nich niezależnych: w nadmiernym obciążeniu zajęciami dydaktycznymi oraz w niedostatecznych warunkach pracy w szkole.

Na pytanie 6 – *Co utrudnia Panu/Pani własne samokształcenie i doskonalenie zawodowe?* – ankietowani odpowiadali: brak czasu, za dużo zajęć, brak potrzebnych podręczników i czasopism, brak doradcy metodycznego.

Na pytanie siódme – *Na jakie trudności napotyka Pan/Pani w swojej pracy dydaktycznej?* – badani nauczyciele wymienili:

1) na lekcjach: słaby niska sprawność fizyczna uczniów, uczniowie nie wykazują chęci ani zainteresowania przedmiotem, wagary, zbyt duża liczba uczniów na zajęciach;

2) na zajęciach pozalekcyjnych: utrzymanie frekwencji na zajęciach.

Badani nauczyciele wskazali także na takie trudności w pracy wychowawczej jak: brak dyscypliny, nieposłuszeństwo, agresję wśród dzieci, wzrost liczby uczniów z dysfunkcjami zdrowotnymi (dysleksja, dysortografia, ADHD, zaburzenia emocjonalne).

Zestawienie odpowiedzi na pytanie 10 *“Czy uważa Pan/Pani, że trudności te zmalały w porównaniu z ubiegłymi latami?”*

50 % ankietowanych nauczycieli odpowiedziało, iż trudności w pracy nauczycieli wychowania fizycznego w ogóle nie zmalały, 21 % nauczycieli uważa, iż zmalały częściowo, a 17 %, że tylko trochę, 13 % że trudności wzrosły.

Wnioski. Najwięcej trudności sprawiają badanym nauczycielom czynności z zakresu współpracy ze środowiskiem oraz działalność opiekuńcza i praca wychowawcza. Jeżeli chodzi o relacje ankietowani wskazali na trudności w relacjach z rodzicami i uczniami.

Badani nauczyciele upatrują źródło trudności obiektywnych głównie w szkole i w środowisku lokalnym, następnie w uczniu.

Większość trudności w odczuciu ankietowanych ma swoje źródło poza nimi i tkwi w szkole, w uczniu, w środowisku lokalnym czy w rodzinie. Trudności subiektywne tkwiące w nauczycielach i od nich zależne sytuują się na samym końcu.

Doskonałym rozwiązaniem powyższych problemów byłoby:

- 1) poprawa stosunków ze środowiskiem, budowanie dobrych relacji nauczyciel-uczeń, nauczyciel-rodzic, nauczyciel-uczeń-rodzic;
- 2) rozbudowa bazy materialnej szkoły, zakup sprzętu sportowego;
- 3) dobra organizacja pracy w szkole, w tym dobrze ułożony rozkład zajęć nauczycieli wychowania fizycznego;
- 4) rozbudzenie wśród uczniów zamiłowania do ruchu, do aktywności fizycznej poprzez uatrakcyjnienie zajęć;
- 5) wskazywanie nauczycielom na większą skuteczność oddziaływań bardziej partnerskich w kontaktach z uczniami;
- 6) dążenie do ciągłej rozbudowy i doskonalenia warsztatu pracy nauczyciela.

Młodzież jest w większości chętna do ćwiczeń, lecz stawia coraz większe wymagania. Dotyczą one osoby nauczyciela, sposobu atrakcyjnego prowadzenia lekcji, obiektów i sprzętu sportowego. Uczniowie chcieliby mieć udział w decyzjach dotyczących doboru treści i ich realizacji.

Aby uczniowie polubili wychowanie fizyczne należy:

- rozbudzać ciekawość poznawczą uczniów, zainteresowania aktywnością ruchową, angażować emocjonalnie;
- wspierać uczniów w działaniu, a nie dyrygować i pouczać, podsuwać propozycje, a nie narzucać swojej woli;
- cele wytyczone przez nauczyciela to cele uczniów;
- rozwijać pomysłowość i oryginalność w myśleniu i działaniu, być otwartym na propozycje uczniów;
- rozwijać umiejętności projektowania i organizowania zajęć ruchowych przez uczniów;
- pomagać poznawać samego siebie – jaki jestem (sprawny, zdolny ruchowo, agresywny, ugodowy), co potrafię jakie są moje ulubione sporty;
- uczyć pokonywać bariery lęków i braku wiary we własne siły;
- rozwijać umiejętności współdziałania w zespole i poczucia radości ze wspólnej zabawy;
- stosować atrakcyjne formy i metody zajęć oparte na współzawodnictwie, współdziałaniu – turnieje, konkursy, zawody;
- stosować zasadę według której nie ma uczniów niezdolnych ruchowo, każdy może spełnić się w jakiejś dziedzinie;
- współdziałać z rodzicami, organizacjami młodzieżowymi, sportowymi, samorządem lokalnym.

Piśmiennictwo

1. Bielski J. Uwarunkowania efektywności pracy nauczyciela wychowania fizycznego.– Kielce, 1996.– S. 65.
2. Bielski J. Życie jest ruchem.– Warszawa, 1996.– S. 154, 155.
3. Makowska M. Praktyki pedagogiczne w procesie kształcenia nauczycieli wychowania fizycznego.– Warszawa, 1999.– S. 77–78.
4. Bielski J. Sprawność dydaktyczna nauczyciela w koncepcyjnej stronie lekcji // Wychowanie Fizyczne i Higiena Szkolna.– 1980.– Nr 5.
5. Peszyński A. Niektóre przyczyny trudności w zawodowej adaptacji nauczyciela wychowania fizycznego.– 1999.– S. 64.
6. Grabowski H. Co koniecznie trzeba wiedzieć o wychowaniu fizycznym.– Kraków, 2000.– S. 81.
7. Strzyżewski S. Wychowanie fizyczne poza salą gimnastyczną.– Warszawa, 1997.

Анотації

У статті подано інформацію про труднощі в роботі вчителя фізичного виховання. Найбільші з них він має у взаємовідносинах учитель – учень – батьки, а також у зв'язку з великою кількістю учнів у класі, несприятливими умовами з матеріальною базою та інвентарем.

Ключові слова: учитель, урок, фізичне виховання, труднощі у навчанні.

В статье представлена информация о трудностях в работе учителя физического воспитания. Наибольшие трудности он имеет во взаимоотношениях учитель – учащийся – родители, а также в связи с большим количеством учеников в классах, неблагоприятными условиями с материальной базой и инвентарем.

Ключевые слова: учитель, урок, физическое воспитание, трудности в обучении.

The aim of this survey was collecting information from physical education teachers on difficulties in their work. What they underlined in their reports were troubles on the line 'teacher – pupil – parent', as well as the lack of justification to practicing in lessons, too numerous classes and hard didactic conditions.

Key words: *teacher, physical education, lesson, didactic difficulties.*